

Lélekfények

BORZA TERÉZ KIÁLLÍTÁSA A MŰCSARNOKBAN

Borza Teréz Műcsarnokban megrendezett retrospektív kiállításán a Ferenczy Noémi-díjas porcelán- és szobrászművész következetes forma- és gondolatvilága, anyaghasználatának sokoldalúsága, illetve az ipar- és képzőművészet határait átlépő alkotói függetlensége egyaránt láthatóvá vált. A tárlaton három egységre tagolva, légies, áttetsző porcelán kispasztikai mellett rusztikus faktúrájú merített papír installációját és időtálló(bb), kőből készült köztéri szobrainak kismintáit is bemutatták.

A művész organikus formákból készülő művei által a lét egymásra épülő, egymást követő, illetve felváltó állapotainak, az emberi lélek változásfázisainak fogalmai válnak pasztikai valósággá. Evolúció, születés, álom, ébredés, bezárkózás, magány, újjászületés – mindennapi és egyben magasztos stációk is.

Borza Teréz a hazai és nemzetközi kerámiakiállítások rendszeres résztvevője, noha saját megfontolása és döntése alapján egyéni tárlatainak száma viszonylag csekély. Csak és kizárólag akkor mutatja be önálló kiállításon munkáit, ha úgy érzi, hogy mondanivalójának egy-egy

témaköre megérett a nyilvánosságra. Ezért is külön ünnep minden egyéni kiállítása. A műcsarnoki tárlat címe *A fény metamorfózisa*, ami utal munkáinak lényegére, porcelánpasztikáinak „lelkére”.¹ A fény ugyanis nem csupán megjelenik és megjelenít, de porcelánjai esetében maga is alapvető témájává válik a műveknek.

A transzparencia szintén fontos vonása Borza Teréz művészetének, ami szoros összefüggésben áll a transzcendens világgal. A transzcendencia valamennyi művében jelen van, akár valamely természeti jelenséghez kapcsolódik témájuk, akár konkrét szakrális tartalmakat jelenítenek meg. A transzparencia és a fény tehát transzcendens tartalmak, spirituális és szakrális jelentésrétegek kifejezői, de a fénynek mint optikai jelenségnek a pasztikai megragadása is fontos a művész számára. Ezt hangsúlyozta a tárlat rendezése is. Az első teremben, mint egy fekete dobozban, csak a leheletfinom fehér porcelánok „világítottak”. Nem lehetett eldönteni, hogy belőlük árad-e vagy visszatükröződik a rájuk irányuló spotlámpák fénye. Ezek a porcelánművek érzékeny, lírai objektek, amelyek a

A fény metamorfózisa című kiállítás részlete | Part of the exhibition 'The Metamorphosis of Light'

Műcsarnok, Budapest, 2022; mintázott porcelánok, 1280 °C-on égetve

Fotó: Derkovics Dóra

művész kezének érintését, mozdulatait egy lehetőleg csipke rebbenésével őrzik. Anyaguk, a porcelán legfőbb tulajdonságai öltönek bennük testet: a tisztaság-fehérség, a keménység-szilárdság, az átlátszóság, vagy a törékenység. Egyrészt magukba zárják, félig áteresztik, másrészt irizáló hősínű felületeikkel egyszerre sugározzák is a fényt.

A porcelán a kerámiapár legnemesebb anyaga. A kerámiaművészetben használatos anyagok közül a porcelánból készíthetők a legfinomabb formák, egyedül ez válik kristályosan áttetszővé a magas hőfokú kiégetés után. (Borza Teréz porcelántárgyai magastűzű égetéssel, 1280 Celsius-fokon készülnek.) A köztudatban elsősorban a törékenységgel azonosítjuk. Pedig legfőbb tulajdonságai között van az áttetszőség és a féhérség mellett a keménység

is. Az alkotó a porcelán ezen három alaptulajdonságával hangsúlyozza és juttatja kifejezésre a számára fontos, plasztikailag megjeleníteni kívánt tartalmakat. Legyen az természeti jelenség, mint a tárlat címében is szereplő *fény* megragadása, vagy olyan, organikus formákban rejlő szimbólumok, mint a tojás- vagy kagylóhéj, illetve a virágkehely.

A tárlaton kiállított alkotásai is arra készítetnek, hogy rácsodálkozzunk az „első természetre”, és arra figyelmeztetnek, hogy az emberi alkotás mint „második természet” sohasem szakadhat el az elsőtől. Abból kell merítenie ihletettségét, erejét, és folyvást csak abban újulhat meg. Borza Teréz művészete ebben a szellemben hordozója a folytonos megújulásnak.

BORZA Teréz: Születés – Kirepültek, enteriőr A fény metamorfózisa című kiállításon

Teréz BORZA: Birth – They've taken flight, interior detail of 'The Metamorphosis of Light' exhibition | Műcsarnok, Budapest, 2022

Fotó: Kálmán Alida

BORZA Teréz: Születés (részlet) | Teréz BORZA: Birth (detail) | 2003, merített papír és pálmaháncs, a teljes mű: 80x40x35 cm
Fotó: Kálmán Alida

BORZA Teréz: Virágzás | Teréz BORZA: Blooming | 1998, rétegelt, mintázott porcelán 1280 °C-on égetve, 7 x Ø 14 cm
Fotó: Borza Teréz

Valamennyi művére jellemző a múlttal és az emlékezéssel való intenzív kapcsolat is. Ugyanakkor a jelenben élő, kortárs alkotó és gondolkodó, ahogy azt művei által érezni lehet, hittel és bizakodással teli személyiség. Szellemi beleérzése, intuitív érzékenysége nemcsak szakrális átszellemültséggel, de a természettel való azonosulás szándékával is társul. Dosztojevszkij gondolata, „a szépség megmenti a világot” Borza Teréz mottója, saját bevallása szerint ez motiválja egy-egy meditatív kiállítás megrendezésekor. Ezzel is közvetíteni szeretné a „hit örömét és a lélek békéjét”.

Borza Teréz nemcsak a porcelán művésze, hanem szobrász is. A térrel, a térben és annak spirituális és ökológiai kitágításán keresztül alkot. Plasztikai művei nemcsak átlépik a határokat képző- és iparművészet között, de ledöntenek minden válaszfalat a porcelánművészet és a szobrászat között is. Kisplasztikáin és merített papírból és faháncsból készült objektjein, valamint külön teret betöltő installációján (*Elhagyott fészek*) kívül köztéri szobrai is bizonyítják ezt, amelyeknek modelljei a kiállítás harmadik terében voltak megtekinthetők. Az első köztéri szobra a carrarai márványból készült *Hajnal/Fény*, amelynek kivitelezésében Kontur András szobrászművész is közreműködött.² A szobor gondolatiságában szorosan

kapcsolódik a XVI. Benedek pápa által 2012-ben meghirdetett Hit évéhez. Borza Teréz megfogalmazása szerint: „Ez a szobor az én hitemet is ábrázolja. A reményt, a jövőbe vetett hitet, a szeretetet, a megbékélést, a lebegő fohászt, a sötétből kivezető fényt, melynek segítenie kell a mai emberiséget.”³ A porcelánok ihletésében született a *Mag* című, süttői mészkőből készült köztéri munkája, amelyet 2014-ben állítottak fel.⁴ A szobor közvetlen előzménye a *Rügy/Mag* című porcelánplasztika.

BORZA Teréz: Mag (Budapest XI. ker., Egyetemisták parkja)
Teréz BORZA: Seed (Budapest, 9th district, Students' Park)
2014, süttői mészkő, gépi-kézi faragás, csiszolás, 90x120x84 cm
Fotó: Sulyok Miklós

BORZA Teréz: De volt mag, amely jó földbe hullott (Márk 4,8)
Teréz BORZA: And other fell on good ground (Mark 4:8)
2017, merített papír, búzagalász, öreg fadarab, 60x30x2 cm
Fotó: Kálmán Alida

2016-ban vörös és fekete indiai gránitból '56-os emlékművet készített Sopron város részére (*1956 fényes örökké ragyog*).⁵ A monolitszerűen zárt tömbből faragott, sírkövet idéző alkotás egyaránt szimbóluma a gyász szomorúságának és az emlékezés ünnepélyességének. A nemzeti emlékezet forradalomhoz kötődő emblemikus jelképeit (lyukas zászló, golyónyomok) asszociatív módon idézi fel a kőben megjelenő különböző irányú furatokkal. A velünk élő történelem, illetve a forradalom örök emlékét megidéző köztéri plasztika a kegyelet, az emlékezés és az emlékeztetés helye, spirituális átjáró a múltba. Legutóbbi köztéri alkotása, a *Szent Margit fohásza Magyarországiért* (2020) a szakrális művek sorába illeszkedik.⁶

Borza Teréz minden gondolata, érzése alkotás közben átlényegül, az anyagból szellemi alkotás születik. Művei az organikus és az absztrakt, valamint a valós (anyag) és a gondolati (anyagtalan) megtestesülései egyszerre. A műterem csöndes magányában alkotóként újra és újra átéli, megismétli és imitálja a teremtés folyamatát. Itt csak ketten vannak. A készülő mű és az alkotó. Csönd

BORZA Teréz: Hajnal/Fény (Budapest XII. ker., Gesztenyés kert)
 Teréz BORZA: Dawn/Light (Budapest, 12th district, Chestnut Garden)
 2012, süttöi mészkő, gépi-kézi faragás, csiszolás, 250x85x38 cm
 Fotó: Sulyok Miklós

BORZA Teréz: Szent Margit fohásza Magyarorszáért (Győr, Püspökvár kertje) | Teréz BORZA: St Margaret's prayer for Hungary (Győr, garden of the Bishop's castle) | 2020, carrarai márvány, süttöi mészkő, gépi-kézi faragás, csiszolás, 320x300x65 cm
 Fotó: Szücs Zoltán

van, végtelen csönd. Kizárva a külvilág, a művészeti élet minden zaját, a trendek csatározásait, a valóságon túli valóságban elmélyülten dolgozik. Ez a meditatív állapot a hiteles művek létrehozásának alapja.

BORZA Teréz: 1956 fénye örökké ragyog (Sopron, Széchenyi tér)
 Teréz BORZA: The light of 1956 will never go out (Sopron, Széchenyi square)
 2016, indiai gránit, gépi-kézi faragás, fúrás, vésés, 300x230x40 cm
 Fotó: Hegyi Ferenc

Borza Teréz a műtermében nemcsak elmélyülten, de örömmel is alkot. Elkészült művei által (szándéka szerint) ezt az alkotás közben átélt önfeledt örömet nyújtja át a nézőknek. Mi pedig állunk, s először a letisztult színek és formák, a harmonikus kompozíciók, a légiiesen lebegő megfogalmazás varázsolnak el bennünket. Majd egyre inkább érezzük, hogy a művek lehetővé teszik az átjárást álom és ébrenlét, földi és égi szféra, e világi és túlvilági, valamint immanens és metafizikus között. Általuk megnyílik az egyik létezési módból a másikba vagy a hétköznapi valóságból a képzelet mezejére, illetve az álom földjére való átjutás lehetősége is. Transzcendens fényük a művészet reményeként ragyog fel gondokkal terhes világunkban.

SZEIFERT Judit
 művészettörténész

(A fény metamorfózisa – Borza Teréz kiállítása. Műcsarnok, Budapest, 2022. június 17. – július 31.)

1. A kiállításhoz az alkotó és Derkovics Dóra, a tárlat rendezője kismonográfiám tanulmányának címét (*A fény metamorfózisa*) választotta. In: Szeifert Judit: *Borza Teréz*. Hungart Egyesület, Budapest, 2020.
2. *Hajnal/Fény*, 2012, carrarai márvány, Budapest XII. kerület, Gesztenyés kert.
3. *Heti Válasz*, 2012. december 13., 49.
4. *Mag*, 2014, süttöi mészkő, Budapest XI. kerület, Egyetemisták parkja.
5. *1956 fénye örökké ragyog*, 2016, indiai gránit, Sopron, Széchenyi tér.
6. *Szent Margit fohásza Magyarorszáért*, 2020, carrarai márvány, süttöi mészkő, Győr, Püspökvár kertje.

A szöveg a Műcsarnokban elhangzott megnyitászöveg átdolgozott, szerkesztett változata.